

Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ

Η δημογραφική γήρανση είναι μία από τις σοβαρότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρώπη. Σύμφωνα με πρόσφατες προβολές, ο αριθμός των Ευρωπαίων ηλικίας 65 ετών και άνω θα διπλασιαστεί σχεδόν τα επόμενα 50 χρόνια, περνώντας από τα 87 εκατομμύρια το 2010 στα 148 εκατομμύρια το 2060. Η τάση αυτή αντιπροσωπεύει μια πρόκληση για τις δημόσιες αρχές, τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τις επιχειρήσεις και τον μη κερδοσκοπικό τομέα, ιδίως επειδή παρατηρείται σε μια εποχή κατά την οποία ασκείται ολοένα μεγαλύτερη πίεση στους κρατικούς προϋπολογισμούς, μειώνεται σταθερά το προσωπικό στον τομέα της υγείας και αυξάνεται η ζήτηση προϊόντων και υπηρεσιών περίθαλψης από ηλικιωμένους.

Εάν δεν αντιμετωπιστεί αποφασιστικά αυτή η δημογραφική αλλαγή, θα προκαλέσει σοβαρές ανησυχίες για την οικονομική βιωσιμότητα των συστημάτων υγείας και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Η δημόσια δαπάνη για την υγεία αντιπροσωπεύει ήδη το 7,8% του ΑΕγχΠ στην ΕΕ και, έως το 2060, η δημόσια δαπάνη για επείγουσα ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και για μακροχρόνια περίθαλψη αναμένεται να αυξηθεί κατά 3% του ΑΕγχΠ λόγω γήρανσης.

Η υποστήριξη της γήρανσης με ενεργητικότητα και υγεία είναι σημαντική τόσο για να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων όσο και για να τους δοθεί η δυνατότητα να συμβάλουν στην κοινωνία, καθώς γερνούν, ενώ παράλληλα θα μειωθεί η αφόρητη πίεση στα συστήματα υγείας.

Η Ευρώπη ήδη από τον 20ο αιώνα έχει αντιληφθεί το ζήτημα της γήρανσης του πληθυσμού και, ως εκ τούτου, και του ανθρώπινου δυναμικού της και την ανάγκη διαχείρισής του ώστε να καταστεί ενεργός και υγιής. Διαδοχικά Ευρωπαϊκά Συμβούλια (Νίκαια, Στοκχόλμη, Γκέτεμποργκ, Λάκεν, Λισσαβώνα) έχουν αναγνωρίσει την ανάγκη να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις που έχει η γήρανση του πληθυσμού στα ευρωπαϊκά κοινωνικά μοντέλα. Με βάση τις αποφάσεις αυτών, η καίρια απάντηση σε αυτή την ταχεία αλλαγή της ηλικιακής διάρθρωσης του πληθυσμού συνίσταται στην προαγωγή της δημιουργίας μιας κουλτούρας ενεργού γήρανσης ως μιας διά βίου διεργασίας και, κατά συνέπεια, στη διασφάλιση ότι ο ταχέως αυξανόμενος πληθυσμός που αποτελείται από άτομα ηλικίας πλησίον ή άνω των 60 ετών, ο οποίος είναι εν γένει υγιέστερος και διαθέτει καλύτερη μόρφωση από οποιαδήποτε προηγούμενη ηλικιακή ομάδα, έχει κατάλληλες ευκαιρίες για απασχόληση και ενεργό συμμετοχή στην κοινωνική και οικογενειακή ζωή μέσω, μεταξύ άλλων, του εθελοντισμού, της διά βίου μάθησης, της πολιτισμικής έκφρασης και του αθλητισμού.

Συμπερασματικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αντιμετωπίζει σήμερα δημογραφική παρακμή, μικρή φυσική αύξηση και γήρανση τμήματος του πληθυσμού. Για να ανταποκριθεί σε αυτή την πρόκληση, η Επιτροπή διατυπώνει ορισμένες συστάσεις, στηριζόμενες, μεταξύ άλλων, στην αναθεωρημένη στρατηγική της Λισσαβόνας, προκειμένου να επωφεληθεί η ΕΕ όσο το δυνατόν περισσότερο από τις ευκαιρίες που προσφέρει η επιμήκυνση του χρόνου ζωής, αλλά και να εγκαινιάσει μια δημογραφική ανανέωση.

Η γήρανση του πληθυσμού (δηλαδή το ποσοστό των ηλικιωμένων στον συνολικό πληθυσμό) είναι αποτέλεσμα της σημαντικής προόδου που επιτεύχθηκε στον οικονομικό, τον κοινωνικό και τον ιατρικό τομέα από την άποψη των υπηρεσιών που παρέχονται στους Ευρωπαίους. Αυτή η γήρανση του πληθυσμού είναι αποτέλεσμα πολλών ταυτόχρονων δημογραφικών τάσεων:

- ο μέσος αριθμός τέκνων ανά γυναίκα είναι 1,6 τέκνα στην ΕΕ το 2010, ενώ το κατώτατο όριο αντικατάστασης των γενεών είναι 2,1. Η ΕΕ προβλέπει δείκτη 1,6 για το 2030
- η πτώση της γονιμότητας («baby crash») ακολούθησε την έκρηξη των γεννήσεων («baby-boom»), η οποία προκαλεί το μεγάλο μέγεθος της ηλικιακής κατηγορίας των ατόμων 45-65 ετών στον ευρωπαϊκό πληθυσμό και θέτει ορισμένα προβλήματα σχετικά με τη χρηματοδότηση των συντάξεων
- το προσδόκιμο επιβίωσης (που αυξήθηκε κατά 8 έτη από το 1960 έως το 2006) θα μπορούσε να αυξηθεί κατά 5 ακόμη έτη από το 2006 έως το 2050 και συνεπώς να οδηγήσει σε αύξηση του ποσοστού των ατόμων που φθάνουν στις ηλικίες των 80 και 90 ετών, στις οποίες η ευπάθεια και η αναπηρία είναι συχνές
- η μετανάστευση (1,8 εκατομμύρια μετανάστες προς την ΕΕ το 2004, 40 εκατομμύρια το 2050 σύμφωνα με τις προβλέψεις της Eurostat) μπορεί να αντισταθμίσει τις συνέπειες της χαμηλής γονιμότητας και της επιμήκυνσης της διάρκειας ζωής.

Εξαιτίας αυτών των τάσεων, ο συνολικός πληθυσμός της ΕΕ θα μειωθεί ελαφρά, αλλά θα γίνει και πολύ πιο ηλικιωμένος. Ο ενεργός πληθυσμός των Ευρωπαίων (άτομα ηλικίας από 15 έως 64 ετών) θα μειωθεί κατά 48 εκατομμύρια από το 2006 έως 2050, ενώ το ποσοστό εξάρτησης αναμένεται να διπλασιαστεί και να φτάσει στο 51% το 2050. Αυτή η δημογραφική αλλαγή θα συνοδεύεται από βαθιές κοινωνικές ανακατατάξεις (κοινωνική προστασία, στέγαση, εργασία) σε όλες τις χώρες τις οποίες αφορά η πρόκληση της γήρανσης του πληθυσμού.

Κατά την επόμενη δεκαετία, ο ενεργός πληθυσμός θα μειωθεί, καθώς πολλοί «baby-boomers» θα πάρουν τη σύνταξή τους. Αυτή η μείωση του ενεργού πληθυσμού μπορεί να επηρεάσει το ποσοστό οικονομικής ανάπτυξης, αν οι σημερινές τάσεις και πολιτικές παραμείνουν αμετάβλητες. Η αποφασιστική εφαρμογή της ατζέντας της Λισσαβόνας θα πρέπει να επιτρέψει να ξεπεραστεί αυτό το κρίσιμο στάδιο, χρησιμοποιώντας πλήρως τις δυνατότητες αυτών των έμπειρων εργαζομένων, αλλά παράλληλα προσφέροντας ποιοτική κατάρτιση στους νεότερους.

Η γήρανση του πληθυσμού θα έχει αντίκτυπο και στην κοινωνική προστασία και στα δημόσια οικονομικά. Με βάση τις σημερινές πολιτικές, η γήρανση θα προκαλέσει σημαντικές αυξητικές πιέσεις στις δημόσιες δαπάνες. Αυτά τα δημοσιονομικά ελλείμματα ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο τη μελλοντική ισορροπία των συστημάτων συνταξιοδότησης και κοινωνικής προστασίας γενικά, αλλά και τις δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης ή τη λειτουργία του ενιαίου νομίσματος. Ωστόσο, οι κυβερνήσεις των κρατών μελών έχουν ήδη αναλάβει δράση, ιδίως στους τομείς των δημόσιων συστημάτων συνταξιοδότησης και του εκσυγχρονισμού της κοινωνικής προστασίας. Τέλος, η καλύτερη προσαρμογή των υπηρεσιών υγείας και η υιοθέτηση μιας προληπτικής προσέγγισης όσον αφορά τις χρόνιες νόσους θα μπορούσε να μειώσει στο μισό τις δημόσιες δαπάνες για την υγεία και τη φροντίδα εξαρτημένων ατόμων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει καθορίσει ένα πλαίσιο βασικών προσανατολισμών για την αντιμετώπιση των δημογραφικών προκλήσεων των επομένων ετών:

- μια Ευρώπη που ενθαρρύνει τη δημογραφική ανανέωση, βελτιώνοντας τις δυνατότητες συνδυασμού της επαγγελματικής με την ιδιωτική και την οικογενειακή ζωή (γονική άδεια, περισσότερο ευέλικτη διευθέτηση του χρόνου εργασίας, εφαρμογή των δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βαρκελώνης σχετικά με τη φύλαξη των παιδιών)
- μια Ευρώπη που δίνει αξία στην εργασία, με περισσότερες θέσεις απασχόλησης και μεγαλύτερο παραγωγικό βίο: η ΕΕ επιθυμεί να βελτιώσει τα συστήματα εκπαίδευσης και να ευνοήσει τα συστήματα της «ευελιξίας με ασφάλεια» που πρέπει να διευκολύνουν τις μετακινήσεις μεταξύ των διαφόρων φάσεων του κύκλου ζωής (μεγαλύτερη ευελιξία των αγορών εργασίας σε συνδυασμό με μέτρα διά βίου κατάρτισης). Αξία στην εργασία σημαίνει επίσης καταπολέμηση των προκαταλήψεων που οδηγούν σε διακρίσεις εις βάρος των ηλικιωμένων, αλλά και προώθηση μιας πραγματικής πολιτικής δημόσιας υγείας σε ευρωπαϊκή κλίμακα (καταπολέμηση του καπνίσματος, του αλκοολισμού και της

παχυσαρκίας), προκειμένου να μειωθούν οι διαφορές ως προς το προσδόκιμο επιβίωσης (οι οποίες συνδέονται άμεσα με το βιοτικό επίπεδο και το επίπεδο εκπαίδευσης)

- μια πιο παραγωγική και πιο αποδοτική Ευρώπη χάρη στη στρατηγική της Λισσαβόνας που αναπροσανατολίστηκε από το 2005. Αυτή η ανανεωμένη στρατηγική θα επιτρέψει στους διάφορους οικονομικούς παράγοντες να αξιοποιήσουν πλήρως τις ευκαιρίες που προσφέρουν οι δημογραφικές αλλαγές
- μια Ευρώπη οργανωμένη για να υποδεχθεί και να ενσωματώσει τους μετανάστες: η ελκυστική για τους μετανάστες ΕΕ έχει αναλάβει, από κοινού με τα κράτη μέλη, την ανάπτυξη μιας κοινής πολιτικής νόμιμης μετανάστευσης. Πράγματι, κατά τα επόμενα 20 έτη, η Ευρώπη θα χρειαστεί να προσελκύσει ειδικευμένο εργατικό δυναμικό από το εξωτερικό προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Η Ένωση θα πρέπει επίσης να προωθήσει την πολυμορφία και να καταπολεμήσει τις προκαταλήψεις για την καλύτερη οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών
- μια Ευρώπη με βιώσιμα δημόσια οικονομικά: προκειμένου να εξασφαλιστεί επαρκής κοινωνική προστασία και δικαιοσύνη μεταξύ των γενεών στα περισσότερα κράτη μέλη, απαιτείται να καταβληθεί προσπάθεια δημοσιονομικής λιτότητας, ιδίως στο επίπεδο της μεταρρύθμισης των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Επίσης, το επίπεδο κάλυψης και το επίπεδο των εισφορών θα πρέπει να προσαρμοστούν στην ανάπτυξη της ιδιωτικής αποταμίευσης και των κεφαλαιοποιητικών συστημάτων.

Πέραν της βέλτιστης διαχείρισης της υγείας και ενεργητικότητας του ήδη γερασμένου πληθυσμού η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΚ) λαμβάνει προληπτικά μέτρα για την αντιμετώπιση των μελλοντικών προκλήσεων που θέτει η γήρανση του πληθυσμού με την ιεράρχηση πρωτοβουλιών που θα συμβάλουν στην οικοδόμηση ενός υγιούς και ενεργού πληθυσμού και για το μέλλον. Για να επιτευχθεί αυτό, η σημασία της υγείας, της ενεργητικότητας, της διαρκούς μάθησης και της αειφόρου εμπειρίας πρέπει να προωθηθεί σε όλη την πορεία της ζωής, αρχής γενομένης από προδραστικές ενέργειες ευαισθητοποίησης από τις νεαρές ηλικίες και συνεχίζοντας σε μία δια βίου διαχείριση της γήρανσης, η οποία σε κάθε περίπτωση αγγίζει αργότερα ή γρηγορότερα όλους.